

Голові разової спеціалізованої вченої ради
для присудження ступеня доктора
філософії Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,

доктору філософських наук, професору,
директору Навчально-наукового
інституту публічного управління та
державної служби Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

Ларисі КОМАСІ

РЕЦЕНЗІЯ

Дешко Людмили Миколаївни
на дисертацію Арахамії Д.Г. на тему «Особливості діяльності депутатської
фракції на правах коаліції у Верховній Раді України», поданої на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі знань 28 - «Публічне управління та
адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та
адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена правовою невизначеністю та інституційною нестабільністю моделі депутатської фракції, що фактично виконує коаліційну функцію у Верховній Раді України. Конституційна модель коаліції депутатських фракцій (ст. 83 Конституції України) не охоплює сучасних практик формування парламентської більшості, що призводить до розриву між формальним конституційним регулюванням і реальною організацією парламентської діяльності.

Додаткову значущість становить відсутність уніфікованого доктринального підходу до співвідношення понять «коаліція депутатських фракцій» і «парламентська більшість», що ускладнює застосування відповідних конституційних норм та знижує передбачуваність парламентських процедур.

Окремим чинником актуальності є функціонування Верховної Ради України в умовах правового режиму воєнного стану, що зумовлює підвищені вимоги до інституційної узгодженості, внутрішньофракційної дисципліни та ефективної координації парламентської діяльності. У цих умовах модель депутатської

фракції, яка фактично виконує коаліційні функції без формалізованого утворення коаліції депутатських фракцій, набуває характеру де-факто механізму забезпечення парламентської більшості, однак функціонує поза чітко визначеними конституційно-правовими рамками, встановленими ст. 83 Конституції України.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю усунення прогалин у регулюванні формування та функціонування парламентської більшості, а також потребою у виробленні юридично визначеної та внутрішньо узгодженої моделі коаліційних механізмів у системі парламентського права України в умовах дії особливого правового режиму.

Також актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення конституційно-правової моделі формування та функціонування парламентської більшості в Україні, зокрема у зв'язку з появою та фактичним функціонуванням депутатської фракції, яка виконує коаліційні функції без формального утворення коаліції депутатських фракцій у розумінні ст. 83 Конституції України. Така ситуація формує розрив між нормативно закріпленою моделлю коаліції та реальною практикою організації парламентської діяльності, що актуалізує питання про межі конституційної інтерпретації категорій «коаліція депутатських фракцій» і «парламентська більшість».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Відповідність темі дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є належним і відповідає вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень в Україні. Отримані результати базуються на системному аналізі норм Конституції України, законодавства України, підзаконних нормативно-правових актів, а також доктринальних джерел і практики конституційного правозастосування.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, застосованих із урахуванням предмета та завдань роботи. Формально-юридичний метод використано для

аналізу змісту конституційних і законодавчих положень щодо формування та функціонування парламентської більшості. Системний метод дозволив виявити взаємозв'язки між елементами парламентського механізму та встановити їх місце у загальній структурі конституційного регулювання. Порівняльно-правовий метод забезпечив зіставлення національної моделі з окремими зарубіжними підходами до організації парламентської більшості та коаліційних механізмів.

Достовірність результатів дослідження підтверджується використанням достатньо широкої та релевантної джерельної бази, що охоплює конституційні акти, закони України, акти конституційної юрисдикції, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів у сфері конституційного права. Висновки дисертації випливають із проведеного аналізу та мають внутрішню логічну узгодженість.

Наукові положення дисертації є взаємопов'язаними та структурно узгодженими. Сформульовані у дисертації рекомендації є логічним результатом проведеного дослідження та спрямовані на усунення виявлених прогалин у регулюванні коаліційних механізмів у Верховній Раді України.

Дисертаційна робота відповідає заявленій темі. Її зміст охоплює ключові аспекти правового статусу та функціонування депутатської фракції на правах коаліції, а структура забезпечує послідовне розкриття предмета дослідження. Висновки узгоджуються зі змістом роботи та логікою викладення матеріалу.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими, достовірними та такими, що відповідають темі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість.

Дисертація містить результати, що характеризуються науковою новизною та мають значення для розвитку науки конституційного права.

У роботі вперше концептуалізовано підхід до розуміння депутатської фракції, яка виконує коаліційні функції без формального створення коаліції депутатських фракцій, як елементу фактичної структури парламентської

більшості, що функціонує у межах конституційно визначеної моделі парламентсько – президентської форми правління. Уточнено співвідношення між формальною коаліцією депутатських фракцій та фактичними механізмами формування парламентської більшості, що дозволяє по-новому інтерпретувати практику функціонування Верховної Ради України.

Розвинуто наукові підходи до класифікації інституційних механізмів діяльності депутатських фракцій шляхом виокремлення їх фактичних коаліційних функцій у структурі парламентського процесу, що дає змогу глибше охарактеризувати внутрішню організацію парламентської більшості.

Обґрунтовано тезу про існування у парламентській практиці України змішаних коаліційних конструкцій, які впливають на реалізацію конституційних повноважень Верховної Ради України, зокрема у сфері формування Кабінету Міністрів України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у правотворчій діяльності при вдосконаленні правового регулювання статусу депутатських фракцій і коаліційних процедур, у діяльності органів державної влади при організації парламентського процесу, а також в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Парламентаризм у системі публічного управління», «Конституційне право», «Конституційна відповідальність», «Адміністративне право» та ін.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація відповідає встановленим вимогам до наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Структура дисертації є логічною та забезпечує послідовне і системне розкриття предмета дослідження. Побудова роботи відображає поетапний аналіз конституційно-правової природи депутатської фракції на правах коаліції, її функціонального призначення у механізмі парламентської більшості та ролі у реалізації повноважень Верховної Ради України з формування Уряду України. Виклад матеріалу характеризується належним рівнем аргументованості та узгодженості між теоретичними положеннями і висновками, сформульованими на їх основі.

Висновки дисертації безпосередньо впливають із проведеного аналізу Конституції України, законів України, що розвивають положення Конституції України, рішень Конституційного Суду України та практики функціонування Парламенту України. Вони кореспондують із предметом і завданнями дослідження.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію, що підтверджує їх наукову обґрунтованість, методологічну коректність та практичну релевантність для науки конституційного права.

Публікації здобувача відображають основні положення дисертації, відповідають її змісту та вимогам до наукових публікацій за спеціальністю 081 «Право», забезпечуючи належну репрезентацію отриманих результатів у фаховому науковому середовищі.

Дисертація виконана самостійно, з дотриманням вимог академічної доброчесності, містить посилання на використані джерела.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, акцентуємо увагу на окремих положеннях, які мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового обговорення.

1. Запропонована автором класифікація інституційних механізмів формування та діяльності депутатської фракції на правах коаліції потребує подальшого теоретичного розвитку та уточнення. Зокрема, поза межами авторської концепції залишилися механізми, що забезпечують реалізацію конституційно визначених парламентських процедур; механізми політичного представництва, через які забезпечується здійснення представницької функції Верховної Ради України, механізми кадрового забезпечення діяльності Парламенту України, пов'язані з формуванням персонального складу парламентських органів та заміщенням парламентських посад, а також механізми здійснення парламентського контролю, які забезпечують реалізацію контрольної функції Верховної Ради України. Виокремлення зазначених складових дало б змогу сформувати більш завершену, внутрішньо узгоджену та методологічно цілісну класифікацію інституційних механізмів, а також

посилило б рівень теоретичного узагальнення та аргументованість авторської концепції.

2. Серед практичних аспектів підвищення інституційної спроможності депутатської фракції на правах коаліції у Верховній Раді України в параграфі 3.1 дисертації автор обґрунтовує значення організаційно-управлінського, експертно-аналітичного та комунікаційного забезпечення її діяльності. Водночас в умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану та істотного ускладнення процесів нормотворення доцільним видається більш детальне дослідження інституційних механізмів залучення до підготовки законопроектів фахівців, які мають спеціальні знання у відповідних сферах правового регулювання, а також представників незалежного наукового й експертного середовища. Такий підхід дав би змогу комплексно розкрити вплив експертного забезпечення на юридичну обґрунтованість законодавчих рішень, їх відповідність Конституції України, вимогам законодавчої техніки та принципу правової визначеності.

3. У додатку Б дисертації автор здійснив ґрунтовний аналіз рішень Конституційного Суду України (далі - КСУ), використавши їх як основу для дослідження конституційно-правових засад формування та діяльності депутатської фракції на правах коаліції у Верховній Раді України. Водночас аргументацію дисертації доцільно було б посилити шляхом більш чіткого відображення методологічного, нормативно, доктринального взаємозв'язку між правовими позиціями, сформульованими у відповідних рішеннях КСУ, та авторськими висновками, покладеними в основу запропонованої у параграфі 3.3 дисертації «матриці стійкості» депутатської фракції на правах коаліції. Насамперед ідеться про необхідність більш послідовного обґрунтування того, які саме правові позиції КСУ слугували підставою для виокремлення окремих структурних складових авторської моделі та яким чином вони вплинули на формулювання відповідних практичних рекомендацій. Така конкретизація підвищила б рівень наукової обґрунтованості авторської концепції, забезпечила б належну простежуваність логіки дослідження та посилити б переконливість сформульованих висновків.

4. Аналізуючи матеріали, подані в таблиці 1.1 «Етапи інституціоналізації коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України», загалом погоджуємося із запропонованою автором класифікацією. Водночас вона потребує додаткового конституційно-правового обґрунтування, насамперед щодо критеріїв розмежування парламентської більшості, що фактично сформувалася у Верховній Раді України I скликання (зокрема навколо депутатського об'єднання «Група 239»), та моделі функціонування депутатської фракції на правах коаліції у Верховній Раді України IX скликання. Доцільно чіткіше розкрити відмінності у конституційно-правових передумовах їх формування, нормативній основі діяльності, механізмах забезпечення парламентської більшості, а також їх ролі у реалізації конституційних повноважень Верховної Ради України щодо формування Кабінету Міністрів України. Така конкретизація посилила б наукову аргументацію авторської класифікації та забезпечила б більш переконливе розмежування етапів розвитку коаліційних механізмів у вітчизняному парламентаризмі.

Вище викладені положення мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують наукового рівня проведеного здобувачем наукового дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Арахамії Давида Георгійовича на тему «Особливості діяльності депутатської фракції на правах коаліції у Верховній Раді України» є завершеним, самостійним науковим дослідженням. У ній сформульовано науково обґрунтовані положення, які відзначаються новизною висновків та мають практичну цінність. Предмет дослідження розкрито. Основні положення та результати дослідження повно відображені у наукових публікаціях здобувача.

Дисертаційна робота Арахамії Давида Георгійовича на тему «Особливості діяльності депутатської фракції на правах коаліції у Верховній Раді України» відповідає всім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (з наступними

змiнами, внесеними згiдно з постановами Кабiнету Міністрiв України N341 від 21.03.2022 р., N502 від 19.05.2023 р., N507 від 03.05.2024 р.), а її автор, Арахамія Д.Г., заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, професор
кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

 Людмила ДЕШКО

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ЗАСТ., ДИРЕКТОРА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ПРОРЕКТОР З
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ
АНДРІЙ ГОЖИК

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 864 н/к
«14» 08 2026 р.